professió, de la seva obra, del paper que ha triat de representar allà on viu. En aquest sentit es diu que l'intel.lectual és l'enemic del poder establert perquè *"cualquier poder establecido es peligroso en la medida en que es necesario"* (Razón y Fe, 1978:43).

Es per això que quan hi ha perill, revolta o conflictes, el règim o poder establert comença les purgues de ciutadans contraris a les idees imperants pels intel.lectuals. I ho fa amb lògica, perquè estan convençuts que eliminant els intel.lectuals eliminen un enemic molt perillós, ja que *"los intelectuales no son nunca como el soldado que participa en una guerra cuyos objetivos desconoce, o como el actor que actúa en una película sin conocer el argumento; el intelectual es siempre un argumentista, un autor o crítico de guiones sociales"* (Marsal,1979:35).

Es a dir, que l'intel.lectual està absolutament immers en el món que legitima o critica i té, per tant, un paper "tràgic", com diu Oltra (1978:9), perquè en coneix l'entrallat, està completament vinculat a la societat que defensa o ataca i es troba com a jutge i part (reflexió i acció) en la tragèdia, o sia, en el món on viu.

L'intel.lectual té un paper tràgic que es troba accentuat per la seva soledat. L'intel.lectual és un home sol, separat dels altres homes i separat també del propi ideal o de les causes que defensa. Està separat dels homes en trobar-se "au-dessus de la melée". Però aquest tipus d'intel.lectual "incontaminat" és difícil que existeixi, ja que tot intel.lectual es troba vinculat al món i a la gent per raons materials que el condicionen: des de guanyar-se la vida fins a les relacions afectives, etc. Això és el que el fa "humà", el que li permet

de comprendre millor el món on viu i les febleses dels altres. A més, l'intel.lectual és un comunicador i, per tant, no ha d'estar allunyat ni deslligat dels que són els seus receptors.

II.1.3.La Intelligentsia.

Però no pot dir-se que tots els intel.lectuals estiguin sols, que estiguin enfrontats a la tragèdia i la soledat. Hi ha diversos "tipus" d'intel.lectuals i, de fet, la intel.lectualitat o els "grups d'intel.lectuals" són nocions molt difícils de definir. L'intel.lectual pot actuar sol o conjuntament amb altres intel.lectuals per a causes concretes, i en aquests casos es parla d'**intel.lectualitat** o **intelligentsia.**

El terme "intelligentsia" és rus i fou introduit pel novel.lista Boborikyn per a designar el grup d'individus "*marginales de la élite oficial entre 1830 y 1840 y que sentían vivamente su condición de "humillados y ofendidos"* (G. E. Rialp, 1973.v.12:826). Però no tots els intel.lectuals d'un país formen part de la intelligentsia, sinó que cal considerar aquesta com *"el grupo que protagoniza y concentra el liderazgo en el proceso de crecimiento de la conciencia social"* (Mannheim citat a Oltra, 1978:21).

O sia, que entre els intel.lectuals n'hi ha de diverses categories i només els més importants entraran a formar part de la intelligentsia, o sia, l'élite intel.lectual d'un país. No és el mateix un intel.lectual assalariat, un que exerceix una professió liberal, el que està vinculat

als serveis (professor) o el que està més o menys vinculat a la producció. Però qualsevol d'ells pot entrar a formar part de la intelligentsia perquè "es un grup heterogeni ja que els seus membres poden pertànyer a diferents camps" (Debray, 1979:32).

La definició d'intelligentsia és complicada. Theodor Geiger assegura que la intelligentsia és l'èlite d'aquells que compleixen la funció de produir i de subministrar els continguts culturals que són representatius de la societat. Segons Debray (1979:31) la intelligentsia no es defineix pel seu lloc en el procés de producció material, i no pot ser referida a una categoria econòmica simple (renda, salari...) com al seu principi d'existència: no és una classe però és més que un grup informal. Els membres de la intelligentsia poden no sentir-s'hi específicament vinculats, ja que poden provenir d'estrats socials distints, no pertànyer a la mateixa generació, ser especialistes en disciplines científiques diferents, etc. De fet, la intelligentsia apareix com a grup diferenciat dins de la societat cultural, per la funció que hi exerceixen els seus membres.

La intelligentsia tampoc no és una casta. Ser intel.lectual i pertànyer a la intelligentsia no és un càrrec hereditari, sinó que s'hi entra per mèrits propis. El que es pot dir de la intelligentsia és que es tracta d'una categoria social els membres de la qual pertanyen a orígens socials diferents i que funciona d'una manera institucional, sense els impediments jurídics del "Grand Corps". El reclutament de la intelligentsia pot variar segons quina sigui l'època històrica, segons quin sigui el país i depenent de la força que tinguin els diferents camps de creació cultural. L'origen dels intel.lectuals d'èlite és

important ja que són ells els qui marcaran els continguts culturals, les orientacions estètiques, les preses de posicions col.lectives. Si la intelligentsia d'una societat cultural prové només d'una determinada classe social, es trobarà compromesa amb la seva classe, motiu pel qual les seves principals activitats poden expressar el caràcter social de l' estrat d' origen. El que interessa, o el que es troba a les societats democràtiques, és una intelligentsia composta per membres provinents de totes les classes socials, ja que així mantindrà els seus esquemes de conducta i opinió per sobre de totes les classes. Això és, una intelligentsia plural que no tindrà una consciència social comuna per a tot el grup.

¿Qui forma part de la intelligentsia? Doncs en formen part l'aristocràcia dels treballadors intel.lectuals, o sia, aquells que **creen** per oposició a aquells que administren, organitzen, gestionen o difonen. Per tant, els que **inventen** per oposició als que **repeteixen** (els professors versus els instructors). Segons Loewy són "*les producteurs directs de la sphère idéologique et culturelle*" (Debray,1979:33). Aquesta noció de creació i/o invenció, que té connotacions d'originalitat, de novetat, permet que es diferenciï entre les professions intel.lectuals (metges, advocats, jutges, etc) i les professions de l'intel.lecte.

Lipset (Oltra,1978: 6) fa una divisió més àmplia, en la qual hom pot trobar els intel.lectuals que formaran part de la intelligentsia. Per a Lipset, els intel.lectuals són aquells que "crean, distribuyen y

aplican cultura, es decir, el mundo simbólico del hombre, incluyendo el arte, la ciencia y la religión". En aquests grups hi ha dos nivells:

a)el nucli principal de creadors de cultura: professors, artistes, autors, filòsofs, alguns editors i alguns periodistes.

b) els distribuidors-aplicadors en les diverses arts, la major part dels mestres i dels periodistes.

c) un grup perifèric compost per aquells que apliquen la cultura com a part del seu treball professional, com els metges, els advocats, etc.

La crítica que ha fet Oltra a aquesta divisió es basa en el fet que Lipset no defineix el concepte de cultura i no explica quin és el paper d'aquests intel.lectuals. Edgar Morin (a Hamon, 1981:141 i ss) distingeix, a finals dels anys 60, entre dues classes d'intelligentsia:

a) La intelligentsia literària, on es manté la cultura general i es procura afrontar els greus problemes que té plantejada la condició humana. Formada per sociòlegs, periodistes, poetes, etnòlegs, pintors, alguns escriptors.

b) La intelligentsia tècnica, molt especialitzada, sense contacte amb l'anterior.

Hi ha una ruptura en el si de la intelligentsia: els intel.lectuals (en el sentit de les professions tradicionals com artistes i escriptors) ja no tenen accés al coneixement dispers en moltes especialitzacions, mentre que els tècnics no tenen accés al coneixement global.

Aquesta sensació de divorci és reafirmada per Dominque Dubarle (AA.DD.1978:27), qui constata que l'especialització científica ha creat nous problemes a la vida intel.lectual total de la intelligentsia:

"Esta vida intelectual dominada, sin notarlo, por el espíritu de la especialización y, al mismo tiempo, por el apetito de autoridad en su pequeño círculo, se ha mostrado vulnerable a las compartimentaciones. Estas se han producido por sí solas. Y los espíritus auténticamente universales, de intención y de obra, que siguen existiendo y tal vez más que nunca dentro de la intelligentsia, ya no han podido dar el tono al conjunto de la vida intelectual. Ya no marcan la pauta entre nosotros".

Independentment de l'especialització científica, queda clar que entre els intel.lectuals hi ha jerarquies i que els més poderosos, notoris o que tenen més autoritat moral són aquells que pertanyen a la intelligentsia. Ser-hi o no dependrà de la facultat que tingui l'intel.lectual per a accedir als mitjans de comunicació. O sia, de la facultat que té l'intel.lectual, i que està socialment determinada, de fer-se sentir per un grup "x" de persones . Aquesta idea és refermada per la definició que Hamon i Rotman (1985:11) fan de la intelligentsia parisenca dels anys 70-80:

"Est le milieu étroit, fermé et puissant des hommes et des femmes qu'occupent les carrefours stratégiques; ils sont les "agents de la circulation" entre l'Université où ils pensent, l'édition qu'ils orientent et les médias qu'ils investissent. Reconnus par leurs pairs, ils on réussi à briser le cercle de leur spécialité et à opérer la jonction avec le grand public. Ce sont les intellocrates".

I és que l'intel.lectual necessita un públic, que sorgeix amb la difusió de l'educació, per tal de provocar un efecte concret amb allò que pensa i diu.

Les persones pertanyents a la intelligentsia poder exercir professions liberals o de l'intel.lecte, tenen sempre -o gairebé sempre- estudis superiors (4),i han de destacar individualment per a poder opinar o actuar sobre temes afins o completament aliens a llurs professions. No formen part de la intelligentsia per causa de la seva activitat laboral, sinó per la capacitat que tenen de fer pública -

oralment, per escrit, visualment...- una opinió individual -la seva- concernent als afers públics, independentment dels procediments cívics regulars als quals estan obligats els ciutadans ordinaris. Hom ha dit que l'intel.lectual és l'especulació sobre les idees, és el debat (Lévy,1987:96). L'autoritat moral que rep dels conciutadans l'obliga a debatre, a pensar que no hi ha res a la societat que estigui lliure de ser debatut. En aquest sentit la intelligentsia és el cos que, en el si de la societat *"donne à penser qu'il n'y a pas de certitude qui ne soit, par hypothèse, justiciable de ce libre débat. L'autorité? Débat. La légitimité? Débat."* (Lévy,1987:96).

Les dictadures i els règims totalitaris no permeten l'existència de la intelligentsia perquè no accepten la crítica sobre la **veritat** del que han establert. En canvi, als països on hi ha una intelligentsia que actua lliurement, el debat és present a les aules, al carrer i als mass-media. Quan la intelligentsia és clandestina o mig ofegada, la **certesa i la veritat** imposades pel poder establert fan trontollar o esquerden les estructures, encara que sigui feblement.

En qualsevol cas, i donada aquesta tasca de debat i de consciència, la intelligentsia té un paper a jugar quan es tracta d'abatre una tirania o un tirà. Es per això que les intelligentsies de diversos països s'han implicat en les lluites del segle XX contra el feixisme, el franquisme, el totalitarisme o el colonialisme. Els intel.lectuals no són profetes i per tant no s'ha de sobrevalorar-los. En canvi, una actitud de refús absolut envers els intel.lectuals demostra una tendència a l'opressió (Fougeyrollas, a Hamond,1985:170).

La intelligentsia i les persones que la formen provoquen la impressió d'heterogeneïtat i d'inorganicitat. Es un grup heterogeni perquè els seus membres solen tenir poques coses en comú: diferents professions, diferents edats, diferents estudis... I és un grup inorgànic perquè no pot parlar-se d'un "cos intel.lectual", no hi ha cap registre, no hi ha un "who is who" dels intel.lectuals (Debray,1979:44-45).

Per tant, es pot considerar que la intelligentsia és el grup dels intel.lectuals amb més autoritat i, en aquest sentit, els més poderosos, perquè són els que poden influir sobre l'opinió pública. O sia, aquells "*who are influentials and opinion-makers. (...) A person who attempts to communicate with certain others via books and journals*" (Kadushin. a AA.DD, 1982:255). O sia, els intel.lectuals que, facin la feina que facin, actuen també com a comunicadors (5).

II.1.4. Qui és l'intel.lectual?.

Són intel.lectuals aquelles persones que, en general, han realitzat estudis universitaris i que solen exercir treballs on el pensament, la tasca intel.lectuals predominen àmpliament sobre la feina manual. Però com ja s'ha dit, no totes les persones que exerceixin o tinguin aquestes característiques són intel.lectuals, almenys als països occidentals. Segons Debray, al seu país, França, els intel.lectuals es recluten d'entre els estadis següents:

-editors i llibreters-editors.

-homes de lletres (crític literari, d'art, musical, escriptor, dialoguista, expert en escriptura, en objectes d'art, home de lletres, filòsof, poeta, novel.lista, escenarista).

-professions intel.lectuals (arqueòleg, encarregat de recerques, economista, etnògraf, responsable d'estudis de mercat, geògraf, historiador, lingüista, psicòleg, responsable de marketing, paleontòleg).

-homes de ciència.

-especialistes de la publicitat.

-periodistes i reporters (encarregats de premsa, enviats especials, redactors en cap, secretaris d'edició, redactors...). (Debray, 1979: 41-42)

Als països socialistes la intelligentsia apareix en llistes, quantificada i com una capa sòcio-professional concreta. Adiferència dels països capitalistes, als països socialistes la intelligentsia no té cap pes específic, no és un subjecte d'acció històrica. En canvi a les nacions capitalistes, la intelligentsia no està considerada un grup, sinó una confederació informal de posicions personals, però hi juga un rol decisiu:

> *"Los intelectuales son uno de los estratos más discutidos, a la vez evidentes y difusos de cualquier sociedad, grupo o situación social. No basta para serlo trabajar con la cabez más que con las manos, y ser profesional o artista, ni tampoco transmitir cultura como los actores, los periodistas o los profesores aunque con frecuencia los intelectuales procedan de estas categorías sociales"* (Marsal, 1979: 34-35).

L'intel.lectual es defineix, segons Morin, per una triple determinació: -una professió culturalment valorada (generalment relacionada amb les lletres en sentit ampli).

-un rol político-social (ja s'ha dit que no és tant important l'activitat profesional com la funció que exerceixen socialment).

-una consciència que es comunica amb l'Universal (tant si es parla en nom de l'individu, de l'Estat, de la Història, l'intel.lectual imprimeix sempre al seu propòsit el segell de la universalitat) (Morin a Hamon, 1985:129).

Com s'arriba a tenir aquestes tres condicions? Doncs, a partir del moment que la persona que esdevindrà intel.lectual té fe en la raó; creu en la Veritat absoluta; està convençut de l'existència de la Justícia en majúscules i que la seva obligació és defensar-la; és reconegut com una eminència en la seva activitat professional pels seus iguals i, a partir d'aquí, per la resta de la societat (Lévy, 1987:40 i ss).

Per a ser intel.lectual caldria, a més, tenir la capacitat de pensar pel propi compte, de criticar allò que l'envolta i el poder establert, de confegir projectes transformadors de la societat, d'intentar la millora de l'home i de les classes socials més desvalgudes... I tot això l'intel.lectual haurà de donar-ho a conéixer públicament, haurà de comunicar-ho al públic potencial, i s'haurà de fer ressò públic d'allò que els altres menys privilegiats o més subjectes a les normes no podran donar mai a conèixer. Per tant, l'intel.lectual haurà d'actuar com a comunicador.

A efectes d'aquesta recerca, un intel.lectual és aquell que viu de la feina com a intel.lectual -art, lletres, música, professions liberals-. i que s'implica en els esdeveniments que succeeixen al seu poble i als seus conciutadans, ja sigui a favor o en contra de la situació establerta. L'intel.lectual és la persona que adquireix un compromís i que pretén la transformació de la societat en la que treballa, estima i explica els seus pensaments. L'intel.lectual és el creador de cultura, però també aquell qui s'encarrega de difondre-la en els àmbits limitats o amplis de que disposa. Es el que usa la capacitat de comunicació per a transformar la societat en la que viu.

II.2. L'Intel.lectual i la Identitat Nacional.

II.2.1. La nació.

Per a l'estudi sobre els intel.lectuals catalans cal parlar abans de quin paper juguen els intel.lectuals en la creació, defensa i manteniment del concepte de nació i el que això representa. Pierre Vilar ha definit la nació com *"una comunidad estable, históricamente constituida, de lengua, de territorio, de vida económica y de formación psíquica que se traduce en una comunidad de cultura (...). La nación es una categoría histórica y es una categoría histórica de una época determinada, la del capitalismo ascendente y de una clase social específica (la naciente burguesía)"* (Mercadé, 1982:23). La component històrica es considera com a decisiva en tota nació perquè aquesta no

"se improvisa: es un producto lentamente elaborado" (Mercadé,1982:26), que, de la mateixa manera que neix en un moment històric concret, també pot desaparéixer en circumstàncies absolutament adverses a la seva existència. Hi ha uns elements que hom considera que són els que componen una nació. Aquests elements són:

-la component estructural, que estaria formada per **territori**, que té una mida concreta, és producte de la història i s'hi assenta la comunitat natural; i per **població**, ja que els homes que viuen al territori són la matèria primera de la nació. De tota manera es pot plantejar el problema de veure qui són els nacionals i com s'arriba a ser "nacional", ja que les migracions constants de gent entre diferents països, continents i regions d'un mateix Estat, dificulten l'anàlisi de la població.

-l'element polític: autonomia, sobirania, institucions polítiques, Estat, etc. Diu Solé Tura (citat a Oltra,1978:126) que "*toda nacionalidad oprimida bajo un Estado centralista lo es porque no ha logrado articular unas estructuras políticas que, sin embargo, yacen fragmentadas (o en proceso de organización) en el seno de su sociedad civil, de su espacio de intereses privados, pugnando por completar su función histórica*".

-la cultura: elements diferencials com la llengua, l'expressió artística, literària, etc., d'arrels pròpies. Institucions de socialització i ètica col.lectiva.

Tenint en compte aquests elements hom pot dir que:

"La nación es una comunidad de personas unidas por unos vínculos determinados y diferenciables, de procedencia histórica y cultural, relacionados con una estructura económica peculiar, que conlleva un afán de autogobierno y organización propia que implicaría la necesidad de un Estado" (Mercadé, 1982: 19).

La nació es concentra, per als "nacionals", en un sentiment o consciència de pertanyença que es pot materialitzar o no en un Estat. Els "nacionals" i les ideologies nacionalistes reivindiquen sempre una sèrie d'elements com a demostratius que aquest sentiment de pertanyença té una base històrica. Els elements poden ser naturals (llengua, territori, raça) o culturals (religió, valors estètics, tradicions històriques). I diferencien clarament el que és la **nació** del que és l'**Estat**. Una nació pot tenir o no un Estat, tot i que hi ha qui creu que l'ha de tenir forçosament perquè *"traduzca su criterio, su voluntad colectiva, su sentimiento"* (Prat de la Riba a Mercadé, 1982: 44). En canvi, l'Estat, per al mateix Prat és *"una entidad artificial que se hace y se deshace por la voluntad de los hombres"* (Mercadé, 1982: 45).

L'Estat és, realment, una forma d'associació política que pot coincidir amb una nació (Estat unitari) o englobar-ne moltes de diferents (Estat compost) i que té arrels històriques. Marx deia que l'Estat sempre és "burgès" perquè està al servei de la classe dominant, i Weber afegia que *"un Estado es una comunidad humana que se atribuye con éxito el monopolio del uso legítimo de la fuerza física dentro de un territorio dado"* (Mercadé, 1982 : 45). El fet és que no es pot parlar d'una nació sense tenir en compte l'època històrica en què cadascuna sorgeix, la classe social que n'esdevé hegemònica, els elements que la conformen, etc. Quan una nació no té Estat i per tant es troba sotmesa a

un altra Estat, que disposa de la força militar, cal que realitzi una sèrie d'accions si no vol resultar extremadament vulnerable. Els factors d'estabilització són (Mercadé,1982:54-55):

*creació d'un cos de funcionaris.

*organització política: partits polítics, sindicats, associacions professionals, etc. estructurats a partir de la realitat nacional.

*identificació dels habitants amb el procés nacionalista: votacions, consolidació de la llengua i cultura pròpies, mitjans de comunicació nacionalistes, etc.

* sistema públic d'educació a tots nivells.

* desenvolupament econòmic, augment de la productivitat i del consum.

L'estabilització i la força de la nació es basa en el fet que la seva població tingui arrelat el sentiment nacional, o sia, la consciència de pertanyença a una nació que és diferent de les altres pels elements ja citats. Aquest sentiment és voluntari.

L'actitud política derivada d'atorgar un valor altíssim a la nacionalitat o nació, des d'un punt de vista ètico-polític, és el que hom anomena "nacionalisme" . Les ideologies nacionalistes són les que destaquen sempre els elements culturals o naturals de la nació, però sobretot els primers. Segons Weber (Oltra ,1978:128): "*El significado de nación está normalemente anclado en la superioridad, o al menos en el carácter irremplazable, de valores culturales que deben ser presevados y desarrollados sólo a través del cultivo de la peculiaridad de un grupo*".

O sia que una nació s'estrucutra sobre una cultura determinada, i això implica des de l'establiment de canals de comunicació (mass-media, etc) on hi ha la utilització de la llengua que és propia de la cultura, fins a elements estètics (art, arquitectura, urbanisme); simbòlics (cants, banderes, festes) i intel.lectuals (ideologia, literatura, valors nacionals).

Qui crea i consolida la cultura d'una nació? Doncs, generalment, els intel.lectuals, que són els que, pel fet de sentir-se com a pertanyents a una nació, es vinculen als propòsits d'aquesta i els tradueixen en projectes i realitzacions culturals (Mercadé. p.86). Pels intel.lectuals és relativament senzill traduir els propòsits de la nació en realitzacions culturals perquè forma part de llur feina i de llurs funcions. Els intel.lectuals tenen l'accés fàcil als bens culturals; ells mateixos són creadors de cultura i tenen la capacitat de comunicar llurs creacions perquè arriben a les xarxes de comunicació. Estan vinculats amb la investigació, l'art, la Universitat, la premsa, la literatura... o sia, amb *"los intereses establecidos de la cultura o con intereses emergentes en el seno de la sociedad civil"*.

Que són els intel.lectuals els membres de la societat que estan especialment dotats per a propagar el sentiment nacional i la idea nacionalista, és una opinió que comparteixen Weber i Smith.

-Weber : *"Los intelectuales que tentativamente consideraremos aquellos que usurpan el liderazgo en una comunidad de cu ltura -(es decir, un grupo de personas que en virtud de su peculiaridad tienen acceso a ciertos productos considerados como bienes culturales)- están especialmente predestinados a propagar la idea nacional"* (Oltra,1978:128).

-Smith, A.D.: *"El nacionalismo es un movimiento ideológico y político, dirigido por un grupo minoritario educado: la intelligentsia, capaz de transferir su superconciencia de nación al resto del país"* (Mercadé, 1982:88).

L'intel.lectual dóna forma al sentiment de pertanyença i d'identificació amb la nació que comparteix amb els seus (alguns) conciutadans. L'intel.lectual analitza els sentiments i els factors que els conformen, els dóna una coherència i els canalitza en una direcció determinada, aprofitant la seva capacitat de comunicació. Els intel.lectuals accentuen els aspectes culturals de la nació però li donen continguts polítics de reivindicació nacionalista.

Quan la reivindicació nacionalista existeix, el paper de l'intel.lectual queda molt definit i es fa molt clar. S'ha dit que l'intel.lectual és protagonista de l'àmbit cultural del seu país i també té com a missió la creació d'una consciència col.lectiva a partir de la seva pròpia reflexió del món. L'intel.lectual ha de jutjar el món que l'envolta, donar a conéixer el seu parer i procurar conscienciar els ciutadans dels problemes, perills i errors dels governants i del sistema. Doncs bé, el nacionalisme sol definir-se en l'àmbit de la cultura i en l'existència d'una consciència col.lectiva de pertanyença a una nació. Per aquest motiu, els intel.lectuals i els moviments nacionalistes apareixen íntimament relacionats.

Tot i que ja s'ha dit que els intel.lectuals no són una classe social ni una casta, sí que és en les qüestions nacionalistes que hom pot observar una certa "posició col.lectiva" dels intel.lectuals enfront d'una possible apressió cultural que ataca la cultura pròpia i creada

per aquests intel.lectuals. Per això, quan hi ha repressió o atac contra una nació per part d'una altra, o de l'Estat-compost al qual pertany, principalment s'està reprimint i atacant la cultura pròpia de la nació i dels seus intel.lectuals . L'intel.lectual, en aquests casos, haurà de defensar-se i, conseqüentment, defensarà la cultura i la nació a les quals pertany. La defensa, podrà realitzar-la a la llum, amb els canals de comunicació, únicament si l'atacant li ho permet, i si no és així -guerra, pèrdua de la guerra, ocupació del territori i dels canals d'expressió, repressió, etc.- ho haurà de fer per mitjà de la clandestinitat i en el silenci:

> *"(..) dans un pays occupé où il n'a pas les moyens d'exprimer sa vérité, l'écrivain peut opposer son silence: Il y a des cas où c'est encore oser que de se taire"* (Assouline,1985:87)

En tots els casos, el que facin estarà motivat per la protesta, el no conformar-se amb el que succeeix, la discrepància amb el poder establert i que trepitja als altres, que els porta a la rebel.lia. L'actitud incidirà en llur pròpia obra -creació cultural-, en la difusió d'aquesta obra i en el seu comportament social o cívic.

Els intel.lectuals juguen un paper fonamental en el manteniment o el canvi de la identitat nacional del poble al qual pertanyen, com a líders culturals de la comunitat on treballen i des d'on col.laboren o s'oposen al poder establert, sigui legal o il.legal. I sovint *"quand une société, à la suite d'un grand bouleversement (guerre perdue, occupation par l'ennemi vainqueur), perd son idéologie et son système de valeurs, elle se trouve souvent, presque sans y prendre garde, charger ses intellectuels de liquider et de reconstruire"* (Sartre,1972:81)

Això és el que succeí, en certa manera, a Catalunya, nació sotmesa per la pèrdua de la guerra civil. Els intel.lectuals que després de la desfeta es quedaren al país es veieren obligats a refer les estructures culturals de la seva societat, les quals havien estat destruïdes. A Catalunya es produí una resistència cultural que lliurà la batalla a partir de la llengua, com a element clarament definidor de la cultura pròpia del país, i ho va fer des de diferents nivells culturals, i sobre tot, la d'èlite i la popular.

II.2.2. L'intel.lectual i la llengua

La cultura no és possible sense una llengua que l'expressi en tota la seva plenitud, que vol dir comunicar-ne tots els matisos i possibles manifestacions. Cada col.lectiu té una llengua que li és pròpia i sense aquesta és difícil que la col.lectivitat mantingui la seva especificitat. Es per això que, als imperialismes militars o polítics, els segueix, immediatament, l'imperialisme lingüístic. I és que la llengua és l'obra del poble que la parla i deixar un poble sense la seva llengua significa destruir-lo com a comunitat diferenciada i, per tant, esdevé més fàcilment dominable. Per aquesta mateixa raó, quan una comunitat defensa la llengua que veu amenaçada, s'encara frontalment amb l'imperialisme que el vol subjugar. En aquest sentit, en moltes comunitats - entre elles la Catalunya sotmesa al franquisme-, la defensa de la pròpia llengua es converteix en un eix de la lluita política per a defensar la pròpia identitat.

La llengua és l'expressió d'una cultura, amb la qual comparteix la concepció del món. Quan es comparteix un ambient cultural, hom s'expressa en la llengua que aquest ambient ha generat. La vida de cada llengua, el seu desenvolupament i la seva formació depenen de les relacions de poder. O sia, si una llengua està associada a un centre de poder gaudeix de prestigi i de força. Si no és així, els seus progressos es veuran afectats per l'idioma que tingui el suport del centre de poder (Badia, 1986:9)

El llenguatge és un dels instruments que usen els homes per a comunicar-se i per a generar informació, perquè és el *"primer estatut de*

la persona com a ser individual" (Serrano, 1979:10). El llenguatge, però, no és només un sistema de comunicació, sinó que és el patrimoni del pensament d'un poble, perquè l'home que forma part d'una comunitat, pensa i veu el món per mitjà de la llengua que li és pròpia (Serrano, 1979:20). Aquesta, a més, és la base de la història i la cultura d'un poble, cosa que vol dir que a llengües diferents corresponen visions del món diferents, segons les teories de Sapir-Whorf. La llengua, doncs, intervé en el procés de coneixement i és un element decisiu a l'hora de configurar una comunitat com a poble o com a nació. La raó és senzilla: la llengua és l'instrument de l'educació, de la comunicació, de les manifestacions culturals i de les relacions econòmiques i polítiques.

Perquè hi hagi una nació cal, abans, una comunitat de cultura i de comunicació, i aquesta està condicionada per la llengua que es parla. La utilització de la mateixa llengua és un element que possibilita la col.laboració entre els homes que no pertanyen a la mateixa classe social, ni tenen les mateixes idees o cultura. Són diferents entre ells, però hi ha un tret comú definitiu que els identifica i uneix: el llenguatge que parlen. Engels considerava el llenguatge com l'element més característic per a delimitar una nacionalitat; i els austromarxistes (Kautsky, Bauer) reconeixien també que la llengua era el signe distintiu més important d'una nació. Però la unitat lingüística, si bé és una condició necessària, no és l'única requerida per a definir l'existència d'una nació.

Una nació -que és entesa com una comunitat estable, amb un territori i una història reconeguts, amb especificitat econòmica i cultural-, sovint no va acompanyada per l'estructura d'un Estat. Quan passa això i l'Estat té una llengua diferent de la de la nació, pot haver-hi un

conflicte lingüístic i també de poder polític i cultural. Tot dependrà de la flexibilitat que mostri l'Estat en tractar la/les nacions diferenciades a les que controla. Si la posició és dura, l'Estat pot imposar una unitat d'idioma, el seu, cosa que implicarà un imperialisme lingüístic: escolarització, mass-media, Administració, etc., estaran dominats per la llengua de l'imperi. En aquest cas la nació es trobarà sotmesa i els seus ciutadans patiran l'opressió lingüística que és la manifestació més colpidora de l'opressió nacional.

Als habitants només els quedaran dues opcions:

* sotmetre's i adoptar el nou idioma en determinats aspectes o en la totalitat de llurs vides, o bé

* resistir-se'n a l'ús, cosa que els enfrontarà amb l'aparell repressor de l'Estat.

La decisió, en un sentit o en un altre, marcarà la vida dels qui l'adoptin i també la de la nació que és sotmesa lingüísticament i política, perquè el valor d'ús d'una llengua és indexat sobre la supremacia de la seva comunitat d'origen.

Un poble dominat tindrà, prosseguint aquesta idea, un idioma amb poc valor social, perquè la seva cultura, també dominada, no podrà adquirir el relleu suficient. I ja se sap que les cultures dominants són les generades a les nacions dominants. I és que la sort d'una llengua, vençuda o victoriosa, s'ha decidit prèviament, als camps de batalla militars, diplomàtics o econòmics.

Les llengües només poden sobreviure si van acompanyades de condicions favorables que es concreten en:

* l'ensenyament gramatical, sintàctic, ortogràfic, parlat, etc., de la llengua als membres de la comunitat on és pròpia i a d'altres que lliurement ho desitgin.

* l'existència d'uns mitjans de comunicació (llibres, premsa, ràdio, etc.) que en facilitin l'expansió i que arribin a tot el territori.

* l'utilització, sense trabes, en públic i de manera oficial de la llengua dins de la comunitat on es desenvolupa. I això afecta tant a la llengua col.loquial com a la literària.

Quan falten aquests elements, la salut de la llengua és precària, cal emprendre accions urgents i puntual, i probablement clandestines, per a que la llengua no es degradi i arribi a desaparèixer. I és que si la llengua pateix, també en resulta afectada la cultura a la que expressa.

-L'intel.lectual i la comunicació-

La llengua és una obra del poble o comunitat que la parla. Aquest l'anirà transformant al llarg dels segles, seguint les influències d'altres cultures o el contacte amb altres pobles. Alguns intel.lectuals, com els escriptors o els periodistes, seran aquells membres de la comunitat que, d'una manera conscient, assumiran l'evolució i els problemes de la pròpia llengua i la treballaran per a millorar-la i augmentar-ne la capacitat comunicadora. L'intel.lectual col.labora en la consolidació de la seva comunitat nacional per mitjà del reforçament i utilització de la pròpia llengua. Usant-la en dóna fe

i la difon perquè les seves obres arribaran a un públic més o menys ampli.

La llengua és un vehicle de comunicació. Els intel.lectuals que adquireixen una responsabilitat social davant de la comunitat on viuen, l'utilitzen per a expressar les seves idees i sentiments. Transmeten a la població llurs recels, angúnies, temences, odis i l'esperit de revolta per mitjà de l'instrument comú de contacte que és l'idioma. La llengua és l'instrument que usen els intel.lectuals, els creadors de cultura o els transmissors d'aquesta, per a exposar les pròpies idees, el que farà que la població prengui consciència de la seva situació.

Renunciar a la llengua de la pròpia nació suposa renunciar a comunicar-se amb els propis conciutadans. A menys que els fronts de contacte en l'idioma comú estiguin tallats i calgui usar-ne una altra per a poder conectar amb les capes populars.

En aquests casos, als intel.lectuals que usen la llengua com a mitjà fonamental de comunicació se'ls planteja un greu dilema:

* si es mantenen fidels a la seva llengua adoptaran una actitud de rebeldia enfront de la situació de domini lingüístic que s'ha produït i que oprimeix a tota una nació. Suposa rebutjar el sistema establert, aguantar un compromís amb sí mateix i amb la comunitat, qüestionar el poder político-social que s'ha establert i que impedeix que els membres d'un poble es parlin entre ells en la llengua materna.

Però mantenir la fidelitat a la llengua significa, automàticament, quedar-se sense canals de difusió de les pròpies paraules i sense públic que escolti o sàpiga quina és la posició d'aquell intel.lectual sobre determinat tema. La dura decissió de respectar l'ús de la pròpia llengua -i és dura perquè li provocarà antipaties de la nació imperialista;

problemes econòmics; falta de reconeixement popular, etc.- pot, doncs, tenir uns resultats molt estèrils perquè ningú no se n'assabentarà.

* L'altra opció és abandonar la llengua materna completament o en determinades ocasions. El rebuig a la pròpia llengua suposa la renúncia a la pròpia cultura i al sistema de valors que vehicula i que conté "l'esperit de la nació". En aquest cas, l'intel.lectual renega del seu compromís com a tal, abandona la independència ideològico-política que l'ha de caracteritzar i esdevé un simple treballador de la cultura en alguna de les seves manifestacions. En canvi, la decisió de seguir emprant la pròpia llengua en la creació literària, i la imposada per a assolir el contacte amb el públic, com si d'una simple eina o instrument es tractés, té unes implicacions diferents.

L'intel.lectual es manté fidel al propi llenguatge i al sistema de valors que vehicula, i empra una llengua diferent -la imposada- de manera culta, per a poder continuar transmetent el mateix sistema de valors que caracteritza la seva comunitat. Així, emprar una altra llengua obeeix a raons d'estratègia, d'efectivitat comunicacional, per a seguir mantenint la relació amb els lectors, per a donar esperances, consignes, idees.

O es fa per una raó molt més prosaica i igual de respectable com és la de sobreviure. L'intel.lectual escriptor que només sap viure de la seva ploma està abocat a la misèria si la situació política del seu país és desfavorable a la utilització de la llengua o si s'implanta un colonialisme lingüístic. Una de les solucions és, doncs, emprar la llengua dominant, com un altre empra els pinzells, el martell o una grua.

Els intel.lectuals músics, científics, artistes plàstics, arquitectes, etc. no tenen aquest problema perquè disposen d'altres eines d'expressió. L'intel.lectual existeix en tant que és un instrument creador de cultura, que comunica als altres, molts o pocs. Com a més persones arribi, més ressò tindrà allò que digui. Per això, una de les seves preocupacions és comunicar-se i trobar els canals adequats per a fer-ho encara que les circumstàncies econòmiques, polítiques, socials i culturals li siguin adverses.

La intelligentsia és l'èlite intel.lectual que té accés als canals de comunicació, la que troba un suport material a les idees i, per tant, les dóna a conèixer. Segles enrera la comunicació restava limitada als deixebles, als interlocutors de les reunions literàries, als amics i als pocs que havien rebut instrucció i sabien llegir. La seva influència era limitada i es dirigia a gent que disposava d'accés a la cultura, davant d'una gran massa il.letrada. En aquestes èpoques de foscor, en què la cultura era patrimoni d'unes èlites econòmiques, quedava clar que *"écrire c'est prescrire; instruire, conduire; et transmettre, soumettre"* (Debray,1979:22). I aquesta situació es reprodueix quan una nació es troba sotmesa a una altra, com fou el cas de Catalunya durant el franquisme.

A partir de la IIª Guerra Mundial, el poder de comunicar ha augmentat infinitament gràcies als mitjans de comunicació de masses i a l'escolarització generalitzada de la població als països desenvolupats. Els ciutadans potser no ho tenen fàcil a l'hora de protestar o d'opinar davant dels conflictes, però sí que tenen l'ocasió de conèixer què en pensen els intel.lectuals: poden llegir diaris, revistes i llibres;

assistir a conferències; acudir a la universitat; escoltar la ràdio o veure la televisió. En definitiva, tenen accés als mass-media.

La revolució que s'ha produït des de mitjans del segle XX en els mitjans de comunicació de masses ha provocat també una petita revolució en el paper a jugar per la intelligentsia i, com no, en el funcionament de l'aparell estatal. I és que la capacitat que té l'Estat als nostres dies i la capacitat d'influència cultural de què gaudeixen els intel.lectuals és un fet totalment nou. I això incloiria el període estudiat a molts països d'Europa, en els quals els mass-media estaven en franca evolució, però, a l'Espanya dels anys quaranta, i, evidentment, a Catalunya, els mitjans massius més coneguts eren la ràdio i el cinema, i la telvisió no existia. Per tant, al nostre país, la influència dels intel.lectuals en àmplies capes de la població hauria estat força migrada. fins i tot si la situació política hagués estat favorable.

La intervenció en els canals de comunicació no sol suposar guanys materials per als intel.lectuals sinó la possibilitat d'exercir un poder cultural. La publicació d'obres i articles els proporciona una innegable autoritat moral, un prestigi social i, per tant, el poder d'opinar, jutjar i suggerir canvis en la vida cultural i també política i social de la nació. Gràcies als canals de comunicació, els intel.lectuals poden transmetre des de les idees més brillants fins a les opinions més insignificants. I sense aquests suports, grans teories poden restar absolutament desconegudes per al públic i no tenir cap influència. I és que *"une parole pleine privée de support est vide; une parole creuse maîtresse d'un support sonne plein"* (Debray,1979:93)

L'intel.lectual transmet allò que reflexiona sobre el món que l'envolta perquè té l'obligació de ser contemporani del seu present, amb

el qual s'ha de comprometre. L'intel.lectual no pot pronunciar-se quan tot ha acabat o sobre el passat més pretèrit, a no ser que la reflexió i el judici sobre el passat li serveixin per a intentar formular mesures o idees de transformació del present, per a millorar-lo.

Però l'intel.lectual que posseeix la capacitat i els mitjans adients per a comunicar esdevé sospitós al poder político-econòmic perquè pot, i aquesta és precisament la seva funció social, predicar la revolta, comunicar el descontentament. Per tant, l'interès de l'Estat passa per voler controlar qualsevol intel.lectual, i així, en cas de revolta, de guerra o de conflictes, inicia la seva depuració. I, sobretot, les depuracions comencen per aquells que estan més en contacte amb els canals de comunicació habituals: periodistes i escriptors.

Gramsci (1966:173) deia que *"el periodisme és l'escola dels adults"*. Si això és cert, els periodistes són els professors que dia a dia mostren el món als seus conciutadans. Però no qualsevol periodista és un intel.lectual. Només els periodistes que per mitjà de llurs articles, informes, editorials i comentaris s'han guanyat una reputació com a pensadors crítics implacables de la realitat, han esdevingut, a ulls de la societat i dels propis intel.lectuals, intel.lectuals ells mateixos. Aquest periodisme d'opinió és la mediació en acte i la quinta essència de l'activitat intel.lectual (Debray, 1979:315), perquè, com diu Le Goff *"cette alliance de la réflexion personnelle et de sa diffusion dans un enseignement caractérisent l'intellectuel"* (Debray,1979:324).

L'escriptor es diferencia de la resta d'intel.lectuals (metges, científics, professors, advocats...), perquè la seva activitat creadora no té com a objectiu *"l'universalisation du savoir pratique"* (Sartre,1972:85). L'escriptor usa la llengua dels seus conciutadans per

a transmetre allò que té a dir, que pot pertànyer al seu món subjectiu o al món objectiu que l'envolta. L'escriptor comunica allò que pensa, que no és necessàriament un "saber", i del qual, al menys en teoria, se'n pot prescindir sense que afecti la vida dels lectors. En canvi, podem considerar com a útil el treball de l'escriptor si entenem que *"il donne à saisir, à travers son oeuvre, la condition humaine prise à son niveau radical (l'être dans le monde)"* (Sartre,1972:102).

La utilitat o inutilitat dels escriptors és tema a debatre. Una escriptora com Margueritte Yourcenar (1980:248-249) opinava que:

> *"Tout écrivain est utile ou nuisible, l'un des deux. Il est nuisible s'il écrit du fatras, s'il déforme ou falsifie (même inconsciemment) pour obtenir un effet ou scandale; s'il se conforme sans conviction à des opinions auxquelles il ne croit pas. Il est utile s'il ajoute à la lucidité du lecteur, le débarrasse de timidités ou préjugés, lui fait voir et sentir ce que le lecteur n'aurait ni vu ni senti sans lui".*

La responsabilitat de l'escriptor i del periodista és un tema polèmic quan una nació té dificultats, com podria ser el cas de França durant la IIª Guerra Mundial o Catalunya a la postguerra.

La capacitat d'arribar a connectar amb un públic ampli que posseeixen els escriptors i els periodistes és el que els fa més sospitosos al poder establert o a aquell que hi arriba després d'una revolució o d'una guerra. Per quina raó?, Doncs perquè tenen *"le pouvoir d'énoncer les idées (en politique, bien sûr, mais aussi en littérature, dans les arts, etc.), de savoir les mettre en mots ou en ondes et de les diffuser auprès de centaines de miliers de leurs compatriotes"* (Assouline, 1985:9). Es la facultat de transmetre les idees, els valors, els judicis o les crítiques, i per tant, d'obrir els ulls, convèncer o indisposar els ciutadans, el que diferencia els escriptors i els periodistes dels altres intel.lectuals que tenen un accés més limitat

als canals de comunicació de masses. Són més sospitosos perquè poden tenir més autoritat sobre les masses.

L'home d'idees ha de sentir-se responsable d'allò que escriu en el mateix moment en què ho fa, com si no hagués de recriminar-se, en el futur, res del que havia dit (Assouline,1985:81), simplement perquè escriure informacions o idees és un acte que implica més persones que no només qui ho ha escrit. Els intel.lectuals són els homes de guerra en temps de pau, perquè sacsegen el poder establert, per mitjà dels canals de comunicació. Els intel.lectuals comuniquen:

* perquè és la manera que tenen de donar-se a conèixer a la societat i, per tant, d'obtenir el reconeixement públic, l'autoritat moral i el poder cultural i fins i tot polític.

* per posar les bases que facilitin la transformació de la societat i/o de les estructures establertes del poder (institucioins, caps, etc.)

* per ajudar al manteniment de les estructures socials i polítiques i col.laborar en la dominació dels ciutadans procurant que les coses no varïin.

L'intel.lectual és conscient que allò que diu no és neutre. La informació que aporta "ordena" la societat a la qual el missatge es dirigeix. El que està per veure és si és sempre l'intel.lectual el que diu el que diu, o si només actua com a agent transmissor de les ordres que dóna el poder establert -polític, econòmic, religiós. L'intel.lectual transmet, fa comprensibles als ciutadans les metàfores sobre les quals reposa una societat organitzada. Qualsevol idea, fet o acte és susceptible d'interpretació, i els que interpreten lliurement, independentment de qualsevol poder, són els intel.lectuals. Si bé és

cert que l'intel.lectual es troba al mig de la circulació de poders i pot deixar-se temptar pels qui ordenen el món. Si ho fa obtindrà reconeixement públic i popularitat. Si opta per mantenir-se incontaminat, es trobarà amb una feina àrdua que li exigirà renúncies i una autocrítica constant. I més si això ha de fer-ho quan es conrea una llengua i una cultura proscrites i amenaçades de mort.

II.2.3. Els graus de la cultura.

La cultura comporta una sèrie d'estructures que són les creences (mites i conviccions religioses); coneixements (filosofia, ciència, sentit comú); arts; tècniques; sistemes d'organització social, econòmica i política i el llenguatge (AADD, 1983:87). De fet, la cultura no és un concepte pur i incontaminat, sinó que està formada per altres cultures (d'èlite, popular i de masses), subcultures i contracultures. Tot plegat forma la cultura d'una comunitat que és capaç d'imprimir les seves principals característiques a una gran varietat de manifestacions culturals (Ferrater a AA.DD,1983:96). Perquè existeixi, però, una comunitat cultural, cal que es donin algunes premisses com:

a) Tenir una història pròpia, una amplitud i densitat geogràfica i demogràfica suficients i estructures socials i econòmiques variades.

b) Tenir, com a conseqüència de la formació històrica, una personalitat nacional diferenciada que es revela en actituds i decisions que poden ser discutides pel mateix teixit social, perquè afecten el futur i l'estructura de la pròpia comunitat.

Així, la comunitat serà capaç de generar la seva pròpia cultura. En la creació d'aquesta, hi influiran factors externs a les pròpies persones que formen la comunitat, però que marquen llurs caràcters i maneres de relacionar-se, com poden ser: el clima, el paisatge, l'alimentació, la facilitat de comunicacions per a traslladar-se fins als llocs on viuen altres comunitats, etc. El resultat serà un model de pensament i d'actuació que marcarà el conjunt de les activitats d'aquella comunitat i que la distingirà dels altres pobles.

Però, alhora, una comunitat està formada per grups molt diversos i cadascun d'ells treballa les eines culturals d'una manera particular. De la mateixa manera, quan una cultura és viva i operativa és perquè és el resultat de les relacions entre els diferents grups que formen la comunitat i que la configuren. Perquè la cultura és una manera de participar en l'elaboració d'una forma superior de viure, ja que hom entén per "activitat cultural" tot allò que eleva la qualitat de vida de la persona i de la comunitat a què pertany, i no en el sentit de posseir, sinó en el de ser i d'esdevenir. Els grups que formen el poble i que contribueixen amb llurs relacions i discussions a mantenir viva la cultura poden ser econòmics i socials, ideològics, generacionals i comarcals o regionals.

La cultura de qualsevol comunitat sol tenir, al segle XX, tres grans apartats, que es relacionen i formen el conjunt del patrimoni cultural d'una nació, juntament amb les altres manifestacions subculturals i/o contraculturals. Aquests són:

a) **Cultura d'èlite**: creada per les èlites intel.lectuals (universitàries, artístiques, professionals, etc.) de la comunitat. Marca les pautes de la població i està en contacte amb altres cultures d'èlite d'altres països. Busca assolir uns objectius de qualitat encara que siguin minoritaris. La cultura neix d'unes minories i els productes generats són difosos de dalt a baix. Forma les minories rectores de la societat. En el conreu de la cultura d'èlite hom hi troba els "grands esprits" que han adquirit un bagatge cultural important i, alhora, es mostren receptius als problemes del món on viuen. En solen sortir els intel.lectuals crítics o en connivència amb el poder.

b) **Cultura popular**: sorgeix dels organismes creats per la pròpia societat civil i són expressió de les preocupacions culturals íntimes d'una comunitat. Entronquen amb el passat i la tradició. La cultura popular no és només el folklore, sinó que expressa una manera de viure: menjar, parlar, comunicar-se, estimar-se, l'escala de valors, etc. També significa *"l'ensemble des moyens permettant, aux milieux populaires, de participer à la vie des formes supérieures de culture"* (Hell,1981:106).

c) **Cultura de masses**: creada pels mitjans de comunicació de masses: premsa escrita, ràdio, cinema, televisió, que arriben a un conjunt ampli de persones indeterminades. Busca la producció en sèrie clàssica de la societat de consum, prescindint, sovint, de les característiques pròpies de la comunitat. No té el caràcter d'autenticitat de la cultura popular, ja que és elaborada per tal que serveixi i sigui consumida per les masses de tots els continents, independentment de llengua, religió, tradicions, etc. La cultura que s'adreça a les masses té intenció de manipular-les ideològicament o comercialment. Porta inserida la idea de "cultura de l'oci" com a oposada a "cultura de l'educació".

En aquests tres nivells hi ha diferents formes de concebre, crear i difondre la cultura. Una comunitat de cultura absorbeix les diferents manifestacions que emanen de totes tres i les assimila com un tot unitari on hi reposen les creences, costums, drets, valors i productes generats. Aquest tot serà el que diferenciï un poble dels altres, encara que no necessàriament els hagi de contraposar o enfrontar.

De fet, la relació entre cultures diferents és necessària per al mutu enriquiment: ampliar experiències, sentit del pluralisme,

coneixement d'altres vivències, etc. El problema es planteja quan les cultures en contacte tenen mitjans molt diferents d'expressió i de difusió. Els membres de cultures esteses en àmbits geogràfics restringits poden experimentar una sensació d'opresió perquè es troben sotmeses a formes de vida, modes, valors o models culturals que no són els propis. Els preocupa la invasió de la pròpia cultura amb productes forasters que poc o res tenen a veure amb la seva història i tradició i s'adonen que no disposen dels mitjans suficients per a fer-hi front. Altres vegades, les formes culturals són imposades per la força de les armes, com quan hi ha una guerra i la posterior ocupació militar del país. En aquests casos, la lluita per imposar-se d'uns i per a defensar-se dels altres pot esdevenir aferrissada. Aquest fou el cas de Catalunya durant el franquisme.

Una de les missions que es marcà el règim franquista fou la substitució de l'espai nacional català per un espai "nacional-español" (Gifreu a AA.DD,1987:17). Això procurà dur-ho a terme en els tres nivells culturals abans esmentats:

a) **Cultura d'èlite**: el franquisme depurà les èlites intel.lectuals i les substituí per èlites castellanes i addictes al règim. Part de les èlites universitàries i artístiques i científiques s'exiliaren i els que quedaren foren, majoritàriament, acomiadats dels llocs de treball, amb greus dificultats de trobar feina en llurs especialitats. Van ser depurades les biblioteques, les cases editorials, etc.

b) **Cultura popular**: supresió de les agrupacions culturals de caire popular i religiós (esbarts, orfeons, grups de teatre, colles

sardanistes, centres excursionistes...) i intent d'enquadrament d'aquesta mena d'activitats en associacions creades amb tal finalitat pel nou govern com el Frente de Juventudes o la Sección Femenina de Falange. Tenien la missió d'espanyolitzar i de buidar de significat nacionalista qualsevol activitat, en un clar intent de reeducar la població.

c) **Cultura de masses:** destrucció del sistema de comunicació de masses propi de la Catalunya dels anys trenta. Supresió dels mitjans de comunicació en català (ràdio, premsa escrita, literatura) i depuració dels treballadors sospitosos de catalanisme o desafectes al règim (periodistes, escriptors). Es creen nous mitjans de comunicació, caracteritzats per la utilització del castellà com a llengua obligatòria, les consignes i la censura.

Tot plegat es resumí en un intent de liquidació de la cultura catalana i de la seva llengua com a tret més característic i definidor. La cultura catalana, que fins al 1939 havia demostrat que comptava amb una potencialitat creadora que abastava gairebé tots els espais culturals, quedà ofegada per obra d'un règim polític que no suportava les diferències nacionals. L'intent de substitució d'una cultura per una altra, que comportava una concepció del món diferent, fou deliberat, profund i imposat per les armes. En els propers capítols veurem com es gestà la substitució d'una cultura per l'altra, i sobretot, la cultura que es desenvolupà des de les files de la resistència per unes èlites intel.lectuals, que eren les úniques que tenien capacitat d'organitzar-se, tot i que tímidament, en els primers anys de la postguerra.

NOTES AL CAPITOL II.

(1) El text sencer del "Manifeste" es pot trobar a Debray, 1980:289.

(2) Bobbio divideix els manifestos en dos tipus: els ideològics que són un reclam dels valors; i els dels experts que criden l'atenció sobre les conseqüències d'una acció.

(3) Segons Bon/Burnier (1971.p.15-16), la teoria del "chien de garde" significa que els intel.lectuals donen la seva homogeneitat al grup social. Contribueixen a organitzar una col.lecció d'individus separats en una estructura homogènia.

(4) Geiger diu que la intelligentsia sol estar formada per descendents de l'estament universitari i per gent nascuda a la gran ciutat .

(5) Aquesta èlite dels intel.lectuals, els "intellectuels d'intellectuels" són els que -segons Bon/Burnier.1971.p.21-22- són a l'origen de les idees que seran vulgaritzades i adaptades per a la resta d'intel.lctuals. Ells elaboren els mitjans de la presa de consciència, de la organització i del desenvolupament de la societat, i pensen el seu esdevenidor històric.

III. PANORAMA POLÍTIC I CULTURAL DE CATALUNYA ABANS I DURANT LA GUERA CIVIL

La pèrdua de les colònies americanes, entre d'altres causes, provocà una forta sacsejada en les estructures político-econòmiques de Catalunya. D'una banda, es produí la ruptura del sistema de dominació dels partits dinàstics i el naixement de la Lliga Regionalista, partit d'inspiració burgesa, conservadora i nacionalista. La pèrdua dels mercats colonials i el fet d'haver de limitar-se a vendre al reduït mercat espanyol provocà conflictes econòmics, que juntament amb la implantació definitiva de l'estructura industrial a Catalunya, enfront de la vella societat agrícola i comercial, potencià la lluita de classes entre la burgesia i el proletariat -tant el català com l'immigrant- que es concentrava, sobretot, a les rodalies de Barcelona.

La burgesia catalana era ex-cèntrica, és a dir, estava allunyada del poder estatal-central. Així, en no poder assolir el poder des de Barcelona, la burgesia catalana assajà la "política catalanista", de base local, encaminada a obtenir un suport popular i un mínim d'institucions pròpies.

En el marc espanyol foren considerats homes d'oposició, car l'Estat no comprenia el catalanisme, que considerava sediciós, i l'atacà amb tots els mitjans al seu abast. Així és que aquests grups polítics burgesos es plantejaren el problema de refer llur país -i de dominar-lo- i de promoure la seva organització en un

pla d'efectivitat dinàmica, ja que així afermaven la seva pròpia empremta de classe.

Fou, aquest, un període especialment important i difícil en el pla polític. D'una banda apuntava l'anarcosindicalisme i la radicalització de les posicions obreres. De l'altra, la radicalització de la burgesia. Ambdues formacions, a més, feren el joc al govern central. La burgesia nacional, amb cert caràcter progressiu, descartada pels dirigents proletaris en la seva estratègia contra les oligarquies de l'Estat, acudí a la repressió per mitjà de l'exèrcit quan les reivindicacions proletàries augmentaven. El proletariat, pel seu costat, estigué ofuscat per Alejandro Lerroux o pels moviments àcrates, que, a vegades, semblava que beneficiaven al conservadurisme madrileny. La burgesia -el partit de la Lliga, especialment- també hagué de lluitar contra la crisi interna, provocada per les inclinacions cap a la dreta i el sorgiment de tendències nacionalistes d'esquerra i de tipus republicà.

Aquests nous grups burgesos amb vocació de govern, dirigits per Enric Prat de la Riba, optaren per treballar en aquells camps on tenien un marge d'acció. Un d'aquests fou el de la cultura, a la qual dedicaren la part més gran de llurs esforços. Així, des del 1907, en què Prat accedí a la presidència de la Diputació de Barcelona, i definitivament el 1914, gràcies a la constitució de la Mancomunitat (1), la cultura catalana entrà en vies d'institucionalització.

Prat s'envoltà dels intel.lectuals catalans més importants del moment i s'inicià una etapa de col.laboració. La classe

burgesa s'adonà que li calien els intel.lectuals per a organitzar i divulgar la seva campanya política, i els intel.lectuals necessitaven els burgesos -econòmicament i políticament poderosos- per a realitzar llurs plans culturals. D'aquí sorgí el "Noucentisme" (2) i l'interès perquè la cultura catalana s'obrís a les influències europees i esdevingués internacional, abandonant tot allò que tenia d'aire local o provincià. Els noucentistes intentaren tirar endavant aquesta idea i un dels seus objectius va ser conciliar el nacionalisme més radical amb l'actualitat universal més rigorosa.

Enric Prat volia convertir la "normalització europea" de la cultura catalana en una obra de govern. Això suposà la normalització del patrimoni existent, per part de la Mancomunitat, cosa que significava ordenar allò que ja existia (com codificar l'idioma) i crear tot el que feia falta: escoles en català, instituts de cultura, ampliació de les ambicions culturals, etc.

La llengua fou un element bàsic de tota la lluita i esdevingué la llengua habitual en tots els àmbits. La fixació ortogràfica i gramatical del català per part de Pompeu Fabra, el millor filòleg català de l'època, assolí un èxit immediat gràcies al fet que la majoria dels escriptors catalans adoptaren les normes immediatament, al suport que rebé de les institucions i al caràcter sintètic que Fabra donà a la reforma (3).

La llengua fou un dels objectius dels atacs dels governs centrals, que no sabien criticar el catalanisme sense fer referència al fet diferencial d'una altra llengua. Com a reacció,

l'afirmació nacional es projectà, precisament, molt sovint en la llengua.

Per la seva part, el proletariat creà unes formes particulars de cultura popular, oberta a corrents internacionals, però alhora molt localista. Hi tingueren importància el cinema, la ràdio i la premsa satírica d'inspiració republicana o esportiva. Experimentà un gran interès pel teatre, amb autors propis, i consumí moltes novel.les curtes (4).

III.1. La Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)

Però la dictadura del General Miguel Primo de Rivera canvià el panorama català. La Iª Dictadura es pot incloure dins de la crisi general del Parlamentarisme, la qual, en el període d'entreguerres, va portar a Europa molts règims autoritaris. Els estudiosos del període consideren que la dictadura de Primo de Rivera fou personalista "de tipus cesarista i paternalista" i provocada per uns conflictes interns de l'Estat i la societat espanyola.

El qui era Capità General de Catalunya el 13 de setembre de 1923, data de la publicació del manifest "Al país i al Ejército", portà la intervenció militar a tots els nivells de l'administració civil i política en els quatre primers mesos de mandat. Disolgué el govern, les Corts, les diputacions provincials (gener 1924) i més tard la Mancomunitat catalana (març 1925). El cert és que a l'inici de la dictadura comptava

amb el suport més o menys declarat de l'exèrcit, la burgesia catalana i la patronal espanyola, la del rei Alfons XIII i la de l'Església. Una part de la lliga Regionalista també li donà suport, gràcies a la declaració favorable del president Puig i Cadafalch.

Aviat, però, la Lliga es trobà separada de tots els òrgans de govern i fou la Unió Monàrquica Nacional (el Comte de Fígols, el Marquès de Sentmenat, el Baró de Viver, el financer J.M. Milà Camps, l'industrial Alfons Sala Argemí, Comte d'Egara) qui esdevingué la base política de la Dictadura a Catalunya.

En el terreny econòmic, el General prometé un impuls a la indústria per mitjà de la pau social, la reserva del mercat nacional, i tot això mantenint el proteccionisme i l'intervencionisme per part de l'Estat. Però la política d'inversions públiques (AA.DD, 1983:479) accentuà la crisi financera espanyola, multiplicà els deutes de l'Estat i provocà l'enfonsament de la cotització de la pesseta. La política econòmica afavorí l'expansió de la gran banca espanyola i basca i consolidà el paper dominant del capitalisme financer.

La siderúrgia i la construcció es desenvoluparen i a Barcelona, a causa de la construcció del metro i de la urbanització de la muntanya de Montjuïc per acollir l'Exposició Universal de 1929, s'hi instal.laren gran quantitat de treballadors provinents d'Aragó, Andalusia i Múrcia.

Des del punt de vista internacional, Primo acabà amb la sangria del Marroc amb l'ajut francès, millorà les relacions amb

la Itàlia de Mussolini i intentà, sense èxit, espanyolitzar la zona internacional de Tànger.

-La repressió cultural contra Catalunya-

Una de les idees bàsiques de Primo de Rivera, la de la "unidad de la Patria", fou la que motivà la repressió desencadenada contra el catalanisme cultural i polític durant els set anys de mandat. La constància i algunes idees i persones i característiques d'aquesta repressió cultural enllaçaran, anys més tard, amb les pràctiques repressives imposades pel General Franco en la segona dictadura del segle XX a Espanya.

La realitat és que la repressió de Primo anava dirigida a la "*neutralització del catalanisme popular, alhora que mostrava una major tolerància -fruit probablement del menyspreu, de la ignorància o de la feblesa- entorn de les manifestacions de caire més intel.lectual o culte*" (Roig R, 1983:35).

Aquesta repressió, si bé no fou massa violenta, sí que fou contundent, i a més es produí en un moment de redreçament en què Catalunya estava recuperant trets culturals propis, gràcies a la tasca de la Mancomunitat i al fet que el Noucentisme no era només un projecte cultural adoptat per les institucions catalanes (desaparegudes), sinó que també era un projecte polític, sobretot si hom té en compte que, en general i a la llarga, és de la Conselleria de Cultura d'on depèn la grandesa futura del país.

L'encarregat de conduir la repressió a Catalunya fou el General Emilio Barrera, Capità General interí, i el General Martínez Anido comandava el Ministeri de l'Interior. En aquests anys, més que una política anticatalana programada, es feu una repressió constant i indiscriminada contra tot signe de catalanitat. Algunes de les accions foren: destitució de molts professors de la Universitat Industrial de Barcelona; assignació de residència fora de Catalunya a líders de la Lliga com Ramon d'Abadal i Ferran Valls i Taberner; exili dels membres de la junta del Col.legi d'Advocats per negar-se a publicar la "Guia Judicial" en castellà; empresonament del president i del secretari del CADCI (Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria); dissolució d'organitzacions i entitats populars com els Orfeons (Català, de Gràcia, de Sants), la Biblioteca Popular de la Dona de Girona, l'Ateneu Popular d'Estudis Socials; fou travada i censurada l'activitat de l'Institut d'Estudis Catalans; el 1925 fou clausurat el camp de les Corts del F.C. Barcelona per les reaccions del públic davant la "Marcha Real", etc.

Però les dictadures de Primo de Rivera i de Franco respecte de la cultura catalana tingueren altres punts de contacte com: el bandejament de la llengua catalana dels actes públics, de l'ensenyament a tots els nivells, de la prèdica a les esglésies o de la retolació en català. També en ambdues ocasions es prohibiren la senyera, ballar sardanes, els cants patriòtics i la commemoració de la Diada Nacional de Catalunya. és a dir que, per a ambdós militars, la diferenciació d'una llengua i d'una cultura

pròpies eren elements separatistes i antipatriòtics que atemptaven contra la unitat de la Pàtria.

L'època de Primo, però, fou més tolerant que la de Franco. Aquesta certa "tolerància", unida a la consigna "Catalunya endins" ("treballar Catalunya endins per assegurar la victòria demà", segons deia Cambó), permeté no només la supervivència de la cultura catalana en aquests anys, sinó fins i tot el creixement d'alguns sectors (5).

En el camp estrictament polític, la resistència a la Dictadura s'anà organitzant, tant a l'interior (6) com a l'exterior, des d'alguns sectors catalanistes (7). Primo de Rivera s'exilià a principis de 1930 i això precipità la descomposició de la dictadura i també de la Monarquia, tot i els esforços fets pel govern del General Berenguer. El darrer govern d'Alfons XIII, el de l'Almirall Aznar, convocà eleccions municipals, el 12 d'abril de 1931, que donaren el triomf a les forces republicanes d'esquerra. El 14 d'abril es proclamà la IIª República i la família reial marxà a l'exili. A Catalunya, el triomf fou per a l'Esquerra Republicana de Catalunya, fet que suposava que la petita i mitjana burgesia arribava a obtenir el poder i que el catalanisme i la cultura catalanes veien obert un futur més esperançador que el que acabaven de passar.